

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Чепіль Марії Миронівни на дисертаційне дослідження
Постригач Надії Олегівни «Розвиток педагогічної освіти
в Греції, Італії та Іспанії (кінець ХХ – початок ХХІ століття)»,
представлене на здобуття доктора педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із відповідними планами галузей науки

На початку ХХІ століття у розвинутих країнах світу актуалізується проблема забезпечення якості вищої освіти, розвиток педагогічної освіти. В її основу покладено розуміння педагогічної освіти як основного ресурсу підготовки висококваліфікованих спеціалістів, підвищення продуктивності праці та рівня конкуренції на міжнародному ринку праці. Відтак збільшується державне інвестування в розвиток вищої освіти, що вимагає підвищення рівня відповідальності університетів, які надають освітні послуги, результативності їхньої науково-дослідної та інноваційної діяльності, що вимірюється за допомогою механізмів системи забезпечення якості вищої освіти. Визначивши курс на інтеграцію до освітнього та наукового простору Європи, Україна здійснює модернізацію освітньої галузі в контексті європейських вимог, наполегливо працюючи над реалізацією положень Болонського процесу. Відповідно до ратифікованої Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, розробляється стратегія реалізації співробітництва в галузі науки й освіти, навчання та молодіжної політики. Це вимагає реформування педагогічної освіти, оновлення її змістового та операційного компонентів, спрямування на підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців.

В останні десятиліття відбуваються намагання відповідати соціально-економічним стандартам розвинених країн Європейського союзу, що викликало посилення уваги науковців та практиків до порівняльно-педагогічних

досліджень становлення і розвитку національних систем педагогічної освіти в Європейському регіоні.

Необхідність визначення ефективних умов розвитку системи педагогічної освіти України спонукало до вивчення питання розвитку педагогічної освіти в Греції, Італії та Іспанії наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. Адже ці країни є членами Європейського союзу мають розвинуту освітню структуру.

Дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень відділу зарубіжних систем педагогічної освіти і освіти дорослих Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України: «Модернізація педагогічної освіти в європейському та євроатлантичному освітньому просторі» (2008–2010; РК № 0108U000699), «Компетентнісний підхід до підготовки педагогічного персоналу у зарубіжних країнах» (2011–2013; РК № 0111U000189), «Тенденції професійного розвитку вчителів у країнах Європейського Союзу та Сполучених Штатах Америки» (2014–2016; РК № 0114U003166), «Тенденції розвитку освіти дорослих у розвинених країнах світу» (РК № 0117U001070) (2017–2019 рр.).

Тема дисертації затверджено на засіданні вченої ради Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 3 від 30.10.2007 р.) й узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 10 від 18.12.2007 р.).

Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації.

Авторкою простежено генезу та нормативно-правові основи розвитку педагогічної освіти в Греції, Італії та Іспанії і на її основі розроблено авторську періодизацію розвитку педагогічної освіти в Греції, Італії та Іспанії наприкінці ХХ – початку ХХІ століття; на основі розкриття провідних чинників становлення педагогічної освіти у досліджуваних країнах авторкою розроблено методологічну модель порівняльного історико-педагогічного дослідження розвитку педагогічної освіти; обґрунтовано тенденції, спільне та відмінне у розвитку педагогічної освіти Греції, Італії та Іспанії; окреслено можливості

творчого використання конструктивних ідей південно-європейського досвіду у процесі модернізації педагогічної освіти в Україні тощо.

Нові факти, отримані здобувачем.

Дисертаційне дослідження Постригач Н.О. є комплексним порівняльно-педагогічним дослідженням, у якому на міждисциплінарному рівні досліджено тенденції розвитку педагогічної освіти в Греції, Італії та Іспанії наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. Зокрема: *вперше здійснено* цілісний порівняльно-історичний аналіз розвитку педагогічної освіти в Греції, Італії та Іспанії наприкінці ХХ – початку ХХІ століття на основі інтегративного, компетентнісного, культурологічного, парадигмального, синергетичного, системного, цілісного, порівняльно-історичного загальнонаукових підходів; *проведено* ретроспективний аналіз становлення та розвитку педагогічної освіти нової якості у Греції, Італії та Іспанії під впливом соціально-економічних чинників, законодавчо-правових реформ, поглиблення інтеграційних процесів; *представлено* етапи розвитку педагогічної освіти досліджуваних країн у форматі авторської періодизації, в основу яких покладено хронологію розвитку законодавчої бази Європейського простору вищої освіти; *поглиблено* положення щодо європейського виміру в педагогічній освіті Греції, Італії та Іспанії в умовах формування загальноєвропейського освітнього простору; *конкретизовано* особливості професійного розвитку вчителів для забезпечення цілісного процесу неперервної педагогічної освіти у досліджуваних країнах; *удосконалено* положення щодо теоретико-методологічних засад розвитку педагогічної освіти у країнах Південної Європи; *обґрунтовано* тенденції розвитку педагогічної освіти Греції, Італії та Іспанії наприкінці ХХ – початку ХХІ століття;

– *окреслено* науково-методичні рекомендації щодо критичного осмислення та творчого використання конструктивних ідей інноваційного досвіду розвитку педагогічної освіти досліджуваних країн; *подальшого розвитку* набули основні положення щодо визначення основних понять

дослідження та тенденцій розвитку педагогічної освіти Греції, Італії та Іспанії наприкінці ХХ – початку ХХІ століття, положення порівняльної педагогіки.

До наукового обігу введено нові факти та документи щодо розвитку педагогічної освіти в Греції, Італії та Іспанії, теоретичні ідеї та підходи, напрацьовані теоретиками й практикаами освіти, які ґрунтуються на грецьких, італійських та іспанських освітніх працях, що сприяє формуванню цілісного уявлення про модернізацію системи вітчизняної педагогічної освіти в умовах європейської інтеграції.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Аналіз змісту дисертації та публікацій Постригач Н.О. є підставою для висновку про наукову обґрунтованість й достовірність викладених автором результатів. Зокрема, вивчення широкої джерельної бази (775 найменувань, із них 308 – іноземними мовами) дало змогу здобувачці об'єктивно вивчити сукупність завдань досліджуваної проблеми, зокрема: здійснити історіографічний аналіз фахової вітчизняної та закордонної науково-педагогічної літератури у синхронічному та діахронічному вимірах; розкрити перспективність міждисциплінарних компаративних досліджень у галузі розвитку педагогічної освіти; проаналізувати сутність базових понять дослідження та обґрунтувати доцільність їх застосування для вирішення поставлених завдань; розробити авторську періодизацію розвитку педагогічної освіти Греції, Італії та Іспанії у контексті її інтеграції до загальноєвропейського освітнього простору; виявити тенденції, спільність та відмінність у розвитку педагогічної освіти Греції, Італії та Іспанії наприкінці ХХ – початку ХХІ століття; виявити конструктивні ідеї закордонного досвіду розвитку педагогічної освіти в досліджуваних країнах та окреслити прогностичні напрями їх використання у теорії і практиці модернізації педагогічної освіти в Україні.

Викладений у вступі науковий апарат дав можливість дисертантці цілісно представити авторське бачення вирішення досліджуваної проблеми та способи

інтерпретації одержаних результатів. Цьому сприяло застосування комплексу загальнонаукових та емпіричних методів дослідження. Вибір методів дослідження зумовлений представленою метою та завданнями дослідження. Отримані нові факти та результати їх опрацювання вказують на ефективність обраної наукової траєкторії здійснення дослідження.

Дисертацію виконано на високому науковому рівні. Позитивне враження справляє застосування дисертанткою міждисциплінарного підходу до дослідження проблеми розвитку педагогічної освіти в Греції, Італії та Іспанії. Зміст анотації відображає зміст дисертації та висвітлює основні її аспекти, результати та висновки.

Рівень апробації результатів заслуговує на позитивну оцінку і підтверджується участю здобувачки на у міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях, методологічних семінарах, форумах, педагогічних читаннях тощо.

Значення для науки і практики одержаних здобувачем результатів.

Систематизовані й узагальнені положення впроваджені в професійну підготовку студентів, які здобувають освітній ступінь «бакалавр», «магістр» спеціальностей, «Початкова освіта», «Освітні, педагогічні науки» (Педагогіка вищої школи) та слухачів педагогічних спеціальностей курсів підвищення кваліфікації. Матеріали монографії «Розвиток педагогічної освіти в Греції, Італії та Іспанії (кінець ХХ – початок ХХІ століття): тенденції та перспективи», методичного посібника «Розвиток педагогічної освіти в Італійській республіці наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.» та програми спецкурсу «Тенденції розвитку педагогічної освіти у країнах Південної Європи на межі ХХ – ХХІ століть» складають теоретичну та методичну базу для розробки та реалізації нових навчальних програм, спецкурсів та міні-семінарів з філософії освіти, загальної педагогіки та історії педагогіки, педагогіки вищої школи, порівняльної професійної педагогіки; обґрунтування науково-практичних рекомендацій щодо можливостей адаптації прогресивних ідей педагогічного досвіду Греції, Італії та Іспанії у процесі модернізації освітньої системи в

Україні; розробки концептуальних засад та нормативних документів у галузі неперервної педагогічної освіти, навчально-методичних комплексів тощо.

Результати дослідження впроваджено у практику підготовки майбутніх педагогів, при розробці навчальних програм та спецкурсів педагогічного спрямування у Кіровоградському державному педагогічному університеті імені Володимира Винниченка (довідка про впровадження № 42-н та № 38-н від 05.03.2015 р.), Мукачівському державному університеті (довідка про впровадження № 377 від 27.02.2015 р.), Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя (довідка про впровадження № 4 від 04.03.2015 р.), Хмельницькій гуманітарно-педагогічній академії (довідка про впровадження № 687 від 03.11.2015 р.), Хмельницькому національному університеті (довідка про впровадження № 141/8 від 02.03.2015 р.), Закарпатському інституті післядипломної педагогічної освіти (довідка про впровадження № 11/1 від 12.01.2016 р.), Запорізькому національному університеті (довідка про впровадження № 01-14/147 від 08.09.2017 р.), ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка про впровадження № 68-17-654 від 12.09.2017 р.), ПВНЗ «Інститут екології економіки і права» (довідка про впровадження № 112 від 14.05.2019 р. та № 113 від 14.08.2019 р.).

Рекомендації щодо використанні результатів та висновків дисертації.

Теоретичні положення та науково-методичні рекомендації щодо можливостей адаптації прогресивних ідей педагогічного досвіду Греції, Італії та Іспанії у процесі модернізації освітньої системи в Україні можуть слугувати науковою основою для розробки концептуальних та нормативних документів із проблем неперервної педагогічної освіти тощо. Одержані практичні результати можуть бути використані українськими науковцями для проведення подальших порівняльно-педагогічних досліджень, наукового обґрунтування перспективних напрямів вдосконалення системи педагогічної освіти в Україні в аспекті формування системних знань про педагогічну діяльність, їхньої здатності підвищувати якість педагогічного процесу в школі засобами суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії «учитель-учень», гуманізації, демократизації,

відкритості школи до оточуючого середовища, забезпечують потенційну можливість організації та реалізації подальшої науково-дослідницької роботи прикладного та фундаментального спрямування щодо обґрунтування концептуальних засад розвитку педагогічної освіти у контексті поглиблення європейських інтеграційних процесів.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій значною мірою забезпечено логічною структурою та послідовністю викладу результатів, що відповідає вирішенню поставлених авторкою завдань роботи. Дослідження складається зі вступу, в якому обґрунтовано актуальність дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, охарактеризовано джерельну базу та методи, викладено концепцію дослідження, його методологічні й теоретичні засади, описано етапи наукового пошуку, обґрунтовано наукову новизну і теоретичне значення дослідження, розкрито практичне значення одержаних результатів, подано відомості про апробацію та впровадження, структуру й обсяг дисертації; п'яти розділів; висновків до розділів; загальних висновків; списку літератури та додатків.

Повнота висвітлення результатів у наукових публікаціях.

Результати дослідження висвітлено у 92 публікаціях автора (85 – одноосібні), з яких 57 відображають основні наукові результати дисертації (зокрема 1 одноосібна монографія, 4 колективні монографії, 1 методичний посібник, 15 публікацій у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, 6 публікацій в зарубіжних наукових виданнях), 35 праць, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації.

У цілому робота Н.О. Постригач характеризується достатнім рівнем теоретичного узагальнення, самостійністю наукового пошуку. Важливим є те, що одержанню дисертанткою достовірних, обґрунтованих результатів сприяло застосування комплексу загально-наукових та конкретно-наукових методів дослідження. Дисертаційне дослідження Н.О. Постригач виконано на

належному теоретико-методологічному рівні, дослідницькі результати мають наукове, теоретичне, практичне значення й, на нашу думку, є прогностичними.

Автореферат відповідає змісту дисертаційної роботи. У ньому визначено сутнісні аспекти, основні положення й висновки. Рівень апробації підтверджується участю Н.О. Потстригач у науково-практичних конференціях регіонального, всеукраїнського й міжнародного рівнів.

1. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Загалом позитивно оцінюючи наукове та практичне значення результатів, отриманих дисертанткою, вважаємо за необхідне назвати деякі дискусійні положення та висловити окремі побажання:

1. Звернення дисертантки до досвіду Греції, Італії та Іспанії щодо тенденцій розвитку їх педагогічної освіти наприкінці ХХ – початку ХХІ століття є актуальним і своєчасним, проте вартувало б підсилити актуальність дослідження на науково-теоретичному рівні.

2. Вважаємо, що результати здійсненого дисертанткою у другому розділі історіографічного аналізу проблеми розвитку педагогічної освіти в Греції, Італії та Іспанії наприкінці ХХ – початку ХХІ століття доцільно представити за напрямками для послідовного представлення та узагальнення тематичних, часових та просторових перспектив розгляду цієї проблеми українськими, грецькими, іспанськими та італійськими науковцями. Це дало б можливість простежити еволюцію педагогічної думки у південно-європейському освітньому просторі та з'ясувати стан сучасної педагогічної науки з означеної проблеми в Україні.

3. Проаналізований здобувачкою у другому розділі понятійно-категоріальний апарат дослідження проблеми розвитку педагогічної освіти в Греції, Італії та Іспанії дає підставу стверджувати, що він має складну структуру, має бути побудований на основі цілісності та наукової обґрунтованості, а тому передбачає систематизацію та узагальнення у вигляді ілюстративного представлення, що уможливило б виразніше представити результати дослідження.

4. Заслуговує на схвалення розроблена у третьому розділі методологічна модель порівняльного історико-педагогічного дослідження розвитку педагогічної освіти в Греції, Італії та Іспанії. Проте, слід було б чіткіше обґрунтувати, яким чином в сукупності зазначені рівні розробленої моделі можуть доповнити структуру концептуальних та методологічних основ дослідження та їх практичне втілення.

5. Авторська періодизація розвитку педагогічної освіти в Греції, Італії та Іспанії розроблена у контексті її інтеграції до загальноєвропейського освітнього простору. На нашу думку, здобувачці варто було б логічно та послідовно пов'язати періодизацію еволюції європейського виміру в освіті з генезою розвитку педагогічної освіти в досліджуваних країнах у зазначений хронологічний період, а не висвітлювати їх окремо, оскільки обидва процеси відбувалися паралельно на тлі поглиблення європейських інтеграційних процесів.

6. Наголошуючи на ґрунтовності та обґрунтованості отриманих результатів, зауважимо, що здобувачці вартувало б передбачити розроблення порівняльної таблиці спільного та відмінного у тенденціях розвитку педагогічної освіти в Греції, Італії та Іспанії наприкінці ХХ – початку ХХІ століття, що дало б можливість теоретично узагальнити загальні риси та особливості професійної підготовки вчителів у цих країнах в означений хронологічний період та критично осмислити можливості екстраполяції конструктивних ідей країн південно-європейського простору у процесі модернізації педагогічної освіти в Україні.

Проте висловлені зауваження носять дискусійний, рекомендаційний характер та загалом не применшують науково-теоретичної і практичної значущості дисертаційної роботи, яка становить самостійне, оригінальне, завершене дослідження.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК

Висловлені зауваження не знижують практичної та теоретичної значущості дослідження та загального позитивного враження від роботи.

Аналіз тексту дисертації, автореферату й опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дослідження Постригач Н.О. «Розвиток педагогічної освіти в Греції, Італії та Іспанії (кінець XX – початок XXI століття)» є актуальним, самостійним, завершеним та засвідчує готовність автора до публічного захисту отриманих науково-практичних результатів та проведення подібних наукових досліджень.

На підставі цього вважаємо, що дисертація Постригач Н.О. заслуговує на позитивну оцінку, відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами, внесеними згідно постанов Кабінету міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 р.; № 1159 від 30 грудня 2015 р.; № 567 від 27 липня 2016 р.; №943 від 20 листопада 2019 р.; № 607 від 15 липня 2020 р.), паспорту спеціальності, а її автор, Постригач Надія Олегівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри загальної педагогіки
та дошкільної освіти Дрогобицького
державного педагогічного університету
імені Івана Франка

Марія Миронівна ЧЕПІЛЬ

